

تعاون و کشاورزی، سال هفتم، شماره ۲۵، بهار ۱۳۹۷

چالش‌ها و موانع توانمندی‌های تعاونی‌های تولید روستایی استان همدان

مسعود سامیان^{۱*}، رضا موحدی^۲

تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۶/۱۲ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۱۲/۱۱

چکیده

هدف از این مطالعه، بررسی راهکارهای افزایش توانمندی‌های شرکت‌های تعاونی روستایی استان همدان با روشی توصیفی تحلیلی بود. برای گردآوری اطلاعات، با کمک روش‌های میدانی و اسنادی ۱۱۰ نفر از اعضای تعاونی روستایی استان (شامل مدیرعامل و اعضای هیئت مدیره) به عنوان نمونه بررسی شدند. دقت شاخص‌ها و گویه‌ها در پرسش‌نامه یا روایی صوری توسط متخصصان فن تأیید شد. برای بررسی پایایی ابزار تحقیق، پرسش‌نامه در اختیار ۳۰ نفر از اعضای تعاونی‌ها قرار گرفت و نتایج آن بررسی شد و ضریب آلفای کرونباخ برابر ۰/۸۴ به دست آمد که رقم قابل قبولی است. یافته‌های حاصل از تحلیل عوامل مؤثر بر توانمندی تعاونی‌های روستایی نشان داد که چهار عامل اصلی اقتصادی، سیاست‌گذاری و قانونی، آموزشی و برنامه‌ریزی و اجتماعی تبیین‌کننده ۴۳/۲۹ درصد واریانس مربوط به عوامل اثرگذار بر توانمندی تعاونی‌های روستایی‌اند. همچنین نتایج تحلیل عوامل موانع و محدودیت‌های موجود بر سر راه توانمندی تعاونی‌های روستایی نشان داد که سه عامل مدیریتی، تخصصی و حرفه‌ای و سیاستی و قانونی تبیین‌کننده ۵۷/۵۳ درصد واریانس مربوط به موانع و محدودیت‌های توانمندی تعاونی‌های روستایی استان همدان‌اند.

واژه‌های کلیدی: تعاونی‌های روستایی، توانمندی تعاونی‌ها، راهکارها، موانع و محدودیت‌ها، استان همدان

۱. دانشجوی دکتری ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه بوعلی سینا، همدان

samian.masoud@yahoo.com

* نویسنده مسئول

۲ دانشیار گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه بوعلی سینا، همدان

مقدمه

در ایران بخش تعاونی در کنار بخش دولتی و خصوصی مجاز به فعالیت در بخش‌های مختلف اقتصادی می‌باشد و دولت از دیرباز برنامه‌های گسترده‌ای را جهت تقویت این بخش به کار گرفته است. در سال‌های اخیر، این بخش، به خصوص در زمینه فعالیت‌های خدماتی، از گسترش قابل توجهی برخوردار بوده اما در عین حال سهم آن از کل اشتغال نه تنها افزایش نداشته بلکه با کاهش مواجه بوده است؛ به عبارت دیگر، بخش‌های دیگر اقتصادی توفیق بیشتری در ایجاد شغل داشته‌اند. در بین فعالیت‌های مختلف اقتصادی، بخش کشاورزی بیشترین تعداد تعاونی‌های تولیدی از انواع مختلف را در خود جای داده است. این مسئله کاملاً طبیعی و از ضروریات می‌باشد، زیرا با توجه به ساختار اقتصادی - اجتماعی بخش کشاورزی، لزوم متمرکز کردن و هدایت و حمایت از این بخش بسیار ضروری است (رضائی، ۱۳۹۳). بنابراین، با توجه به نقش و اهمیت توسعه روستایی در برنامه‌های توسعه ملی و از سوی دیگر با توجه به اهمیت بخش تعاون در توسعه روستایی، در این پژوهش راهکارهای افزایش توانمندی‌های شرکت‌های تعاونی روستایی استان همدان بررسی شد. آبادانی و توسعه روستاها همواره یکی از اهداف عالی انقلاب اسلامی بوده است. با توجه به وضعیت کنونی روستاهای کشور، یکی از اهداف دولت نیز ساماندهی امور روستایی و ایجاد بسترهای لازم جهت تحقق توسعه پایدار می‌باشد. روستاها دارای منابع کافی از نظر انسانی و طبیعی هستند که با حمایت دولت می‌توانند زیربنای توسعه روستایی را فراهم آورند. در این زمینه، ضروری است در شرایط فوق از طریق طرح‌های مناسب نسبت به بسیج منابع انسانی، مالی، ظرفیت‌های تولیدی و اقتصادی روستاها برای تسریع در توسعه پایدار روستایی اقدام گردد. یکی از این طرح‌ها تشکیل تعاونی‌های روستایی است (همان، ۱۳۹۳).

در تفاهم نامه وزارت کشور و وزارت تعاون در تاریخ ۱۳۸۷/۵/۷ در راستای تحقق سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی و اهداف برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، به منظور کاهش تصدیگری بخش‌های دولتی و تحکیم مشارکت‌های مردمی در

فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی، اشتغال‌زایی و توسعه فعالیت‌های کارآفرینانه در سطح مناطق روستایی، کمک به عمران و آبادانی و رشد اقتصادی روستاها، کمک به اجرای برنامه‌های عمرانی و خدماتی دولت در مناطق روستایی و جلوگیری از مهاجرت روستاییان به شهرها، وزارت تعاون موظف به برنامه‌ریزی و اقدام جهت تشکیل شرکت‌های تعاونی روستایی شد (محمدی، ۱۳۸۱). مهاجرت بی‌رویه روستاییان به شهرها از سال ۱۳۴۰ تا ۱۳۷۵ به حدی بود که جمعیت ۳۳ درصدی شهرها طی این سال‌ها به ۶۴ درصد رسید. از مهم‌ترین علل این مهاجرت‌ها می‌توان بیکاری، درآمد پایین، نبود امکانات رفاهی در روستاها و غیره را نام برد. از این رو، برای توسعه و عمران روستاها باید تلاش بیشتری کرد. تشکیل تعاونی‌های روستایی یکی از گام‌هایی است که در این راستا برداشته شده است. این شرکت‌ها با عضویت افراد علاقه‌مند و واجد شرایط روستا تشکیل می‌گردند. تأمین نیازهای عمومی، کارآفرینی و ایجاد اشتغال، اجرای طرح‌های عمرانی، ایجاد واحدهای تولیدی و خدماتی، خدمات آموزشی و مواردی از این دست بخشی از فعالیت‌های این تعاونی‌ها با مشارکت مردم به شمار می‌آید (وزارت تعاون، ۱۳۸۷).

بنا به تعریف، شرکت تعاونی روستایی شرکتی است که با عضویت ساکنان واجد شرایط یک یا چند روستا به منظور تحقق اهداف مورد نظر تشکیل می‌گردد. زمینه فعالیت این شرکت‌ها بسیار وسیع بوده و شامل مواردی همچون احداث واحدهای تولیدی (کشاورزی، معدن، صنعت، صنایع دستی و غیره) و خدماتی (واحدهای اقامتی، تفریحی، خدمات گردشگری، انبار نگهداری محصولات و غیره)، ایجاد واحدها و امکانات آموزشی، فرهنگی، هنری، تجاری و غیره، ارائه خدمات اعتباری مالی به اعضا و روستاییان و در نهایت تمامی زمینه‌های مرتبط با رشد و توسعه روستاها می‌شود (محمدی، ۱۳۸۱).

در زندگی اجتماعی، هر گروه از مردم که بر پایه اهداف و انگیزه‌های مشترک دور هم جمع شوند و یک شکل را بنا نهند، تصمیم گرفته‌اند باور افراد گروه و شکل خود را برای فعالیت و تقویت نیروی پیش‌برنده به سوی اهداف پیش‌بینی شده و نیز غلبه بر

مشکلات افزایش دهند (لطیفیان، ۱۳۸۴). بنابراین، هدف از توانمندسازی در تعاونی های روستایی به عنوان یک گروه و تشکل مردمی نیز ایجاد اهداف و انگیزه های مشترک در راستای تقویت نیروهای پیش برنده و غلبه بر مشکلات است.

توانمندسازی همان فرایند توانمند کردن افراد یک جامعه یا یک سیستم اجتماعی تعریف شده است؛ به عبارتی، توانمندسازی به معنای ایجاد شرایطی است که افراد بتوانند کارهایشان را اولاً با انگیزه درونی و ثانیاً با موفقیت کامل انجام دهند. توانمندسازی برداشتن موانع رشد، تعهد نسبت به اهداف، خطرپذیری، خلاقیت و نوآوری، توانایی حل مشکل، افزایش مسئولیت و از بین بردن ترس است (بیگلری و همکاران، ۱۳۹۲).

توانمندسازی، به عنوان واژه ای که از دهه ۱۹۸۰ مطرح شده و در دهه ۱۹۹۰ مورد توجه بسیاری از پژوهشگران و دست اندرکاران قرار گرفته است (Monavarian & Niazi, 2006)، خاتمه دادن به هر چیزی است که موجب توقف رشد، آزادی عمل، اعتماد به نفس، مشارکت و همکاری افراد می شود (Aghlemand & Akbari, 2005) و زمینه توسعه منابع انسانی توانمند و کارآمد برای شرکت ها و سازمان ها را فراهم می کند. مطالعات فراوان صورت گرفته در سازمان ها رابطه بین توانمندسازی سازمانی و اثربخشی در سازمان را نشان داده اند (بیگلری و همکاران، ۱۳۹۲).

از آنجا که در امر توسعه جوامع، انسان محور به حساب می آید، مشارکت فعال مردم در فرایند اشتغال و درآمدزایی جزئی لاینفک از نظام توسعه منابع انسانی است که امکان کسب توانمندی ها و فرصت ها را برای تمامی اقشار یک جامعه و امکان ذخیره و تشکیل هر نوع سرمایه انسانی را فراهم می سازد. برای مشارکت مردم در سرنوشت خویش راهی بهتر از گسترش تعاونی ها وجود ندارد، زیرا تعاون، همیاری، همکاری، اتحاد و تلفیق امکانات و مساعی افراد و آحاد جامعه در قالب یک طریق و فعالیت مشترک به منظور دستیابی به مقصد و اهداف جمعی یکی از ویژگی های خاص بشر است که در تمامی دوران و حتی در قدیمی ترین آثار به جای مانده از تاریخ بشر می توان به وضوح مشاهده نمود (رحیمی، ۱۳۸۵).

در واقع، همیاری و همکاری بشر در ذات آفرینش اوست. لذا هدف تعاون ارتقای منافع جمعی افراد است که با تشریک مساعی یکدیگر به توسعه و پیشرفت نائل می‌شوند و این فرایند باعث توسعه مناطق و کل یک کشور می‌گردد. این هدف معتبر به واقع مقصودی است که سازمان‌های تعاونی را از واحد‌های مشابه اقتصادی و تجاری متمایز می‌سازد و کارایی تجاری و مادی را با ارزش‌های اجتماعی و اخلاقی زندگی بشر تلفیق می‌نماید. اصل تعاون به مردم یک منطقه مجال می‌دهد تا به مقتضای تمایل، نیاز و امکاناتی که دارند احتیاجات مادی، فرهنگی و اجتماعی شان تأمین گردد و از افزایش درآمد، فروش محصولات تولیدی و سایر خدمات بهره‌مند گردند. از رهگذر تعاونی‌هاست که می‌توان نظام ارزشی یک کشور را به جایگاه واقعی‌اش هدایت کرد. با تبیین راهکارها و راهبردهای توسعه می‌توان جامعه را به سمت توسعه‌ای متوازن هدایت کرد تا همگان عدالت اجتماعی را در زندگی خود دریابند (همان، ۱۳۸۵).

به نظر می‌رسد به دلیل توجه به عوامل پیرامونی در تشکیل تعاونی‌ها و نیز اعمال مدیریت بر نظام‌های کشاورزی، این نظام بهره‌برداری در کشورهای توسعه یافته کمتر با مشکلات سازمانی و مدیریتی رو به رو باشد (سعدی و همکاران، ۱۳۸۶). ولی شاید بتوان گفت محدودیت سرمایه مهم‌ترین چالش تعاونی‌های کشاورزی در سراسر جهان است. جمع‌بندی مطالعات انجام شده نشان می‌دهد آسیب‌های تعاونی‌های تولید را می‌توان در ابعاد برون سازمانی و درون سازمانی طبقه‌بندی و بررسی کرد. موانع داخلی تعاونی عمدتاً مربوط به ضعف آموزش، ضعف مشارکت مردمی، بی‌اعتمادی بین ارکان تعاونی و ... است. در مقابل، عدم حمایت جدی دولت از تعاونی‌ها، فقدان یا محدودیت سرمایه و مشکلات ساختاری بخش کشاورزی و ... از موانع و آسیب‌های بیرونی تعاونی‌های تولید در ایران به شمار می‌آیند (همان، ۱۳۸۶).

پیشینه پژوهش

عطایی و همکاران (۱۳۹۵) در تحقیقی با عنوان «مستندسازی تجربیات مدیریتی تعاونی‌های موفق استان همدان» به این نتیجه رسیدند که مدیریت استراتژیک، توسعه منابع انسانی، تعاملات برون سازمانی، تلفیق علم و تجربه، هیئت مدیره توانمند، مدیریت ارتباط با مشتری، کیفیت مداری، نوآوری، توسعه شرکت، تخصصی بودن شرکت، تدارک زیرساخت‌ها، مقابله با دلال‌ها، نظم و انضباط در محیط کار و صبر و پشتکار از عوامل مؤثر در موفقیت تعاونی‌های می‌باشند.

کریم (۱۳۹۴) در مقاله‌ای تحت عنوان «چالش‌های شبکه‌های تعاونی روستایی ایران» که با استفاده از آزمون رگرسیون چندگانه و با روش گام به گام انجام شده بود به این نتیجه رسید که موانع سیاسی با ضریب تأثیر ۰/۵۹۴ بیشترین تأثیر و عوامل اجتماعی و فرهنگی با ضریب ۰/۰۹۹ کمترین چالش را در تعاونی‌های روستایی دارند.

عطایی و ایزدی (۱۳۹۴) در مقاله‌ای تحت عنوان «سازه‌های تأثیرگذار بر زیاندهی تعاونی‌های روستایی» به این نتیجه رسیدند که ۸ متغیر مسئولیت‌پذیری هیئت مدیره، عملکرد اداره تعاون، آموزش اعضا، خشکسالی، مشارکت اجتماعی، آگاهی از اصول تعاونی، رضایت از هیئت مدیره و اعتماد اجتماعی در مجموع قادرند ۶۱ درصد از تغییرات متغیر وابسته (زیاندهی تعاونی) را پیش بینی کنند.

کریمی و علی بیگی (۱۳۹۳) در تحقیق خود با عنوان «شناسایی و اولویت بندی عوامل تأثیرگذار بر توسعه تعاونی‌های تولیدی کشاورزی» به این نتیجه رسیدند که به ترتیب پنج عامل آموزشی، فرهنگی - اجتماعی، شخصیتی، مدیریتی و اقتصادی بر توسعه و توانمندی تعاونی‌های کشاورزی تأثیرگذارند.

بوزرجمهری و همکاران (۱۳۹۲) در بررسی سازه‌های مؤثر در توسعه تعاونی‌های تولید روستایی استان خراسان رضوی نشان دادند که زمینه‌ها و زیرساخت‌های لازم در مواردی چون بازرگاری در قوانین و مقررات و اصلاح و ارائه سیاست‌های صحیح

توسط دولت می‌تواند زمینه‌ای مناسب برای رفع محدودیت‌ها و استفاده مطلوب از ظرفیت‌های درونی و فرصت‌های بیرونی تعاونی‌ها فراهم آورد.

نتایج تحقیق حضرتی و همکاران (۱۳۹۲) نشان داد که بیمه کردن تعاونی‌ها، اعطای تسهیلات ویژه به طرح‌های مبتنی بر نوآوری و فناوری، هدایت سرمایه‌های بخش خصوصی به سمت اقتصاد تعاونی و کاهش موانع بانکی و اعتباری تعاونی‌ها در توانمندی تعاونی‌های کشاورزی و توسعه روستاها نقش مهمی دارند.

نصیری (۱۳۸۹) در پژوهشی «با عنوان آثار تشکیل تعاونی‌های تولید کشاورزی بر بهبود شاخص‌های توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی اعضا» نشان داد تعاونی‌ها بر بهبود شاخص‌های توسعه، بهبود الگوی مصرف، افزایش درآمد، جلوگیری از مهاجرت به شهرها، و توانمندسازی معیشت و بهره‌برداری از تسهیلات و اعتبارات برای بهبود کیفیت زندگی، تعامل و اعتمادسازی میان اعضا تأثیرگذارند.

قنبری و برقی (۱۳۸۹) در پژوهشی تحت عنوان «نقش تعاونی‌های مشاع در توسعه مناطق روستایی تحت پوشش» با کمک تحلیل آماری در مدل رگرسیون نشان داد که از نظر شاخص‌های توسعه روستایی، عملکرد شرکت‌های تعاونی مشاع ضعیف بوده به گونه‌ای که این شرکت‌ها فقط بر شاخص‌های امکانات روستایی و ویژگی‌های شغلی و جمعیتی تأثیرگذار بوده‌اند. همچنین برازندگی به دست آمده در مدل معادلات ساختاری نشان دهنده عدم تأیید مدل در بررسی روابط شاخص‌های موجود بین دو مقوله است. به طور کلی، از یافته‌های این تحقیق نتیجه‌گیری می‌شود که تعاونی‌های مشاع در توسعه اقتصادی و اجتماعی روستاهای تحت پوشش موفق نبوده‌اند.

رونکو و ناتالیا (Ronco & Natalia, 2014) در بررسی ساختار سرمایه و تصمیمات مالی تعاونی‌های کشاورزی اسپانیا بیان نمودند که بین متغیرهای کلان اقتصادی و تصمیم‌گیری‌های مالی ارتباط معنی‌دار وجود دارد و بودجه بندی با توجه به شرایط اقتصادی و نوع شرکت متفاوت است.

محمودزاده و صبوری (Mahmoodzadeh & Sabouri, 014) نشان دادند که عوامل اقتصادی، اجتماعی، اداری و آموزشی از عوامل مؤثر بر تمایل کشاورزان بر ایجاد تعاونی های تولیدند.

نوری وندی و همکاران (Noorivandi et al., 2012) به این نتیجه رسیدند که برجسته ترین مشکلات تعاونی ها دانش کم اعضا درباره فلسفه تعاونی، گرایش تعاونی به فعالیت های خدماتی، آموزش ناکافی اعضا، سرمایه محدود تعاونی، وابستگی به دولت، اطلاعات کم در مورد اصل و فلسفه تعاونی و حس صمیمت و همدلی کم بوده است.

قیاسی و همکاران (Ghiasy et al., 2009) در مطالعه خود نشان دادند که حتی در کشورهای توسعه یافته نیز تعاونی ها نقش مهمی در اقتصاد روستایی دارند. در آمریکا تعاونی ها حدود یک سوم از تولیدات مصرفی و نیازهای مالی را فراهم می کنند و مدل بسیار موفق هستند که نقش مهمی در سازمان دهی سرمایه های کوچک کشاورزان خرده پا، استفاده بهینه از منابع محدودشان و بالاخره افزایش درآمد آنها دارند.

دولتر و همکاران (Develtere et al., 2008) نیز با بررسی تعاونی های کشاورزی در کشورهای آفریقایی نشان دادند که عوامل مختلفی مانند دولتی شدن تعاونی ها، ضعف مدیریت و نبود منابع مالی مهم ترین عوامل در عدم موفقیت و شکست تعاونی ها بوده اند.

از نظر مرکز تعاون روستایی دانشگاه کالیفرنیا (۲۰۰۸)، تعاونی تولید یک سازمان تجاری خصوصی برای تولید، عرضه و خدمات رسانی به اعضاست و باید در مالکیت و کنترل اعضای تعاونی باشد. بانک جهانی (World Bank, 2007) در مطالعه دو تعاونی کشاورزی در کشورهای بوركینافاسو و سریلانکا نشان داد در شرایطی تعاونی ها می توانند به صورت پایدار عمل کنند که دولت بستر مناسبی را فراهم آورد نه کنترل زیاد که رشد و توسعه تعاونی ها را محدود سازد و نه ارائه کمک های مالی که تعاونی ها را به کانال هایی برای ارائه اعتبارات یارانه ای تبدیل کند. همچنین مشکلات قانونی و نبود استقلال داخلی باعث محدود شدن رشد و توسعه تعاونی های تولید روستایی شده است.

لالس (Lawless, 2006) با مطالعه چهار نمونه موردی از تعاونی‌های مختلف در کنیا، عامل موفقیت برخی از تعاونی‌های این کشور را وجود هیئت مدیره قوی و مدیریت مطلوب می‌داند که زمینه مناسبی برای رقابت منطقی و معقول میان تعاونی‌ها، حمایت از سوی سایر تعاونی‌ها و اجتماعات، حمایت اعضا، بهبود کیفیت طرح‌های تجاری، شفافیت مسائل مالی و الگوهای رشد تجاری مناسب فراهم می‌آورد، در حالی که در دسته ای دیگر از تعاونی‌ها علت عدم موفقیت، ناشی از تغییرات مدیریتی زیاد بوده است.

هاردستی (Hardesty, 2006) به نقش مهم تعاونی‌های تولید در کالیفرنیا اشاره می‌کند و آن را یک استراتژی نیرومند بازاریابی محصولات کشاورزی می‌داند.

دانینگا و همکاران (Downinga et al., 2005) نتیجه گرفتند که تعاونی‌ها کشاورزان را قادر می‌سازند که از فرصت‌ها به نحو مطلوب استفاده کنند و از سویی باعث افزایش ثروت و قدرت میان اعضای جامعه می‌شوند و ثبات بیشتری برای اعضا به ارمغان می‌آورند.

روش تحقیق

این پژوهش از نظر ماهیت، کمی و از نظر هدف، کاربردی بوده که به روش توصیفی-تحلیلی و بر پایه راهبرد پیمایشی انجام شده است. گردآوری داده‌ها با استفاده از ابزار پرسش‌نامه از نوع محقق ساخته صورت گرفت. پرسش‌نامه از سه بخش تشکیل شده است: سؤالات فردی پاسخگویان در زمینه عوامل مؤثر در توانمندی تعاونی‌های روستایی (۴۵ سؤال)، سؤالات مربوط به سنجش عوامل مؤثر در جذب و ورود دانش‌آموختگان دانشگاهی در بخش تعاون (۳۲ سؤال) و موانع و محدودیت‌های توانمندی تعاونی‌های روستایی (۲۲ سؤال). به منظور بررسی روایی سؤالات پرسش‌نامه از نظر استادان و متخصصان اداره کل تعاون، کار و رفاه اجتماعی استان همدان و اساتید دانشگاه بوعلی سینا استفاده شد. برای سنجش پایایی پرسش‌نامه نیز با انجام پیش‌آزمون، به تعداد ۳۰ پرسش‌نامه از هر جامعه آماری،

از آزمون آلفای کروناخ استفاده شد. نتایج حاصل از ضریب آلفای کروناخ برای این تحقیق ۰/۸۴ به دست آمد که رقم قابل قبولی است.

جامعه آماری پژوهش تمام تعاونی‌های روستایی موجود در استان همدان بودند که از طریق نمونه‌گیری تصادفی ساده تعاونی‌های روستایی موجود در ۴ شهرستان همدان، ملایر، بهار و کبودرآهنگ و سپس از طریق نمونه‌گیری طبقه‌ای، ۱۱۰ نفر از اعضای این تعاونی‌ها شامل (مدیرعامل و اعضای هیئت مدیره) به عنوان نمونه انتخاب شدند که برای تعیین حجم نمونه از فرمول کوکران استفاده شد. در تحلیل داده‌ها از روش‌های مختلف آماری از جمله تحلیل عاملی اکتشافی و ضریب همبستگی استفاده شد.

نتایج و بحث

نتایج بررسی سن جامعه مورد مطالعه نشان داد که ۲۱/۸ درصد افراد کمتر از ۳۰ سال، ۴۸/۲ درصد بین ۳۰ تا ۵۰ سال و ۳۰ درصد بیشتر از ۵۰ سال سن داشته‌اند. از نظر وضعیت تأهل، ۸۰/۹ درصد جامعه مورد مطالعه متأهل و ۱۹/۱ درصد مجرد بودند. از نظر تحصیلات ۱۲/۷ درصد بی‌سواد، ۵۰/۹ درصد دارای تحصیلات ابتدایی و راهنمایی، ۳۳/۶ درصد دارای تحصیلات متوسطه و دیپلم و ۲/۷ درصد دارای تحصیلات دانشگاهی بودند. از نظر رشته تحصیلی، ۷۰ نفر از جامعه مورد مطالعه (۶۳/۶ درصد) به علت دارا بودن تحصیلات ابتدایی و بی‌سوادی عملاً رشته تحصیلی انتخاب نکرده‌اند. از مابقی، که دارای تحصیلات بالاتری بودند، ۱۲ نفر دارای رشته فنی و کشاورزی، ۱۹ نفر علوم تجربی، ۶ نفر علوم ریاضی و ۳ نفر نیز دارای رشته علوم انسانی بوده‌اند. از نظر سمت در تعاونی ۹ نفر (۸/۲ درصد) مدیرعامل، ۳۴ نفر (۳۰/۹ درصد) عضو هیئت مدیره و ۶۷ نفر (۶۰/۹ درصد) نیز از اعضای شرکت‌های تعاونی روستایی بوده‌اند. از نظر سابقه عضویت در تعاونی، ۴۱ نفر (۳۷/۳ درصد) از افراد دارای سابقه کمتر از ۵ سال بوده و ۴۵ نفر (۴۰/۹ درصد) بین ۵ تا ۱۰ سال و ۲۴ نفر (۲۱/۸ درصد) بیشتر از ۱۰ سال سابقه عضویت در تعاونی داشتند.

اولویت بندی عوامل مؤثر در توانمندی تعاونی‌های روستایی

همان‌گونه که از جدول ۱ مشخص است، مهم‌ترین اولویت‌ها در خصوص عوامل مؤثر در توانمندی تعاونی‌های روستایی عبارت‌اند از: وجود تجهیزات و امکانات مادی در تعاونی با میانگین رتبه ای ۳/۱۴ و انحراف معیار ۰/۶۱، میزان دانش حرفه ای اعضای تعاونی با میانگین رتبه ای ۳/۲۸ و انحراف معیار ۰/۶۷ و میزان سرمایه گذاری در تعاونی با میانگین رتبه ای ۳/۳۰ و انحراف معیار ۰/۶۹. سایر اولویت بندی‌ها نیز در جدول نشان داده شده است.

جدول ۱. اولویت بندی عوامل مؤثر در توانمندی تعاونی‌های روستایی

اولویت	گویه	میانگین رتبه ای	انحراف معیار	ضریب تغییرات
۱	وجود تجهیزات و امکانات مادی در تعاونی	۳/۱۴	۰/۶۱	۰/۱۹۴
۲	میزان دانش حرفه ای اعضای تعاونی	۳/۲۸	۰/۶۷	۰/۲۰۴
۳	میزان سرمایه گذاری در تعاونی	۳/۳۰	۰/۶۹	۰/۲۰۹
۴	سرمایه مالی تعاونی	۳/۳۲	۰/۷۰	۰/۲۱۰
۵	ارائه پاداش و تشویق اعضای هیئت مدیره، مدیرعامل و اعضای فعال و موفق به منظور ایجاد انگیزه جهت پیشبرد امور	۳/۰۲	۰/۶۴	۰/۲۱۱
۶	وجود روحیه مسئولیت پذیری در بین اعضای تعاونی	۳/۱۸	۰/۶۹	۰/۲۱۶
۷	میزان مشارکت اعضا در امور تعاونی	۳/۲۴	۰/۷۱	۰/۲۱۹
۸	درآمد اعضا و مدیران تعاونی	۳/۳۵	۰/۷۴	۰/۲۲۰
۹	میزان فعالیت های اقتصادی اعضا	۳/۱۴	۰/۷۰	۰/۲۲۲
۱۰	تفاهم بین اعضای تعاونی	۳/۴۳	۰/۷۸	۰/۲۲۷
۱۱	میزان حمایت دولت در توسعه و ترویج تعاونی‌های روستایی	۳/۶۱	۰/۸۲	۰/۲۲۷
۱۲	استفاده از دانش بومی اعضا به منظور ارتقای اعتماد به نفس و توانمندی روانی	۳/۲۵	۰/۷۴	۰/۲۲۷
۱۳	نقش حمایتی و نظارتی دولت	۳/۲۱	۰/۷۴	۰/۲۳۰
۱۴	افزایش تعداد جلسات کلاس های آموزشی	۳/۳۵	۰/۷۸	۰/۲۳۲
۱۵	ارزیابی قوت ها و ضعف های تعاونی ها	۳/۳۰	۰/۷۷	۰/۲۳۳
۱۶	میزان اعتماد به نفس اعضای تعاونی	۳/۲۶	۰/۷۶	۰/۲۳۳
۱۷	میزان رضایت اعضا از عضویت در تعاونی	۳/۰۱	۰/۷۱	۰/۲۳۵

۰/۲۳۸	۰/۸۱	۳/۳۹	برخورداری از عوامل و پشتیبانی بیرونی	۱۸
۰/۲۴۰	۰/۷۷	۳/۲۰	میزان تناسب و امکانات تعاونی با تعداد کارکنان	۱۹
۰/۲۴۱	۰/۷۵	۳/۱۰	نیازسنجی در مورد نوع و محتوای کلاس های آموزشی	۲۰
۰/۲۴۲	۰/۷۲	۲/۹۷	رعایت بهداشتی محیط کار	۲۱
۰/۲۴۳	۰/۷۶	۳/۱۲	تقسیم عادلانه سود تعاونی میان اعضا به نسبت مشارکت در عملیات و تصمیمات برای ایجاد اعتمادسازی	۲۲
۰/۲۴۸	۰/۸۰	۳/۲۲	میزان رضایت از کسب درآمد از طریق تعاونی	۲۳
۰/۲۴۹	۰/۸۶	۳/۴۵	میزان تمایل برای افزایش سرمایه گذاری مالی در تعاونی	۲۴
۰/۲۵۰	۰/۸۹	۳/۵۶	میزان فعالیت های اجتماعی اعضای تعاونی	۲۵
۰/۲۵۲	۰/۸۳	۳/۲۹	میزان دریافت وام های طولانی مدت توسط تعاونی	۲۶
۰/۲۵۲	۰/۸۱	۳/۲۱	بازاریابی و بازاریابی به موقع محصولات	۲۷
۰/۲۵۲	۰/۷۸	۳/۰۹	دعوت از کارشناسان خبره و اساتید به منظور توانمندسازی تعاونی	۲۸
۰/۲۵۴	۰/۷۹	۳/۱۱	داشتن هدف و برنامه زمان بندی شده مناسب در رسیدن به اهداف تعاونی	۲۹
۰/۲۵۹	۰/۷۳	۲/۸۱	دخالت دادن تمام افراد در مراحل مختلف تصمیم گیری و اجرای امور تعاونی	۳۰
۰/۲۶۱	۰/۸۷	۳/۳۳	وجود قوانین تعاونی	۳۱
۰/۲۶۳	۰/۸۸	۳/۳۴	افزایش جلسات مختلف بین اعضای هیئت مدیره و مدیرعامل برای تعامل فکری	۳۲
۰/۲۶۳	۰/۸۶	۳/۲۶	شفاف سازی برنامه ها و فعالیت ها و در دسترس بودن اطلاعات مربوط به آن برای اعضا	۳۳
۰/۲۷۳	۰/۷۹	۲/۸۹	ایجاد اعتماد در اعضا نسبت به مسئولان ملی، محلی و اعضای هیئت مدیره از طریق در اختیار قرار دادن اطلاعات	۳۴
۰/۲۷۶	۰/۸۰	۲/۸۹	ارائه آموزش های مستمر و مناسب با توجه به نیاز اعضا	۳۵
۰/۲۸۱	۰/۹۳	۳/۳۰	میزان آموزش اعضای تعاونی	۳۶
۰/۲۸۸	۰/۸۳	۲/۸۸	انگیزه اعضای تعاونی	۳۷
۰/۲۹۰	۰/۸۸	۳/۰۳	توجه به نیاز اعضای تعاونی	۳۸

ادامه جدول ۱			
۰/۲۹۰	۰/۸۶	۲/۹۶	برگزاری جلسات دائم کارشناسی برای ارزیابی طرح های توانمندسازی
۰/۳۰۰	۰/۸۰	۲/۶۶	باور اعضا به ارزش های تعاونی
۰/۳۰۸	۰/۹۷	۳/۱۴	تحصیلات اعضای تعاونی
۰/۳۰۸	۰/۹۱	۲/۹۵	الگو برداری از نمونه های تعاونی های توانمند و موفق
۰/۳۱۶	۱/۲۷	۴/۰۱	مطالعه و زمینه یابی صحیح درباره منابع و استعدادها
۰/۳۱۹	۰/۹۰	۲/۸۲	کاهش کمک های مستقیم دولت
۰/۳۶۵	۱/۱۷	۳/۲۰	رضایت از عملکرد اداری تعاون

مأخذ: یافته‌های تحقیق

طیف لیکرت: خیلی کم= ۱، کم= ۲، تاحدودی= ۳، زیاد= ۴، خیلی زیاد= ۵

اولویت بندی موانع و محدودیت‌های توانمندی تعاونی‌های روستایی

در خصوص اولویت بندی موانع و محدودیت‌های توانمندی تعاونی‌های روستایی، عدم شناخت مسئولان از نیازهای واقعی تعاونی با میانگین ۴/۲۲ و انحراف معیار ۰/۴۶ مهم‌ترین اولویت بوده و مشخص نبودن سیاست های حمایتی و نظارتی دولت در قبال تعاونی ها با میانگین رتبه ای ۴/۰۳ و انحراف معیار ۰/۶ رتبه دوم و بی توجهی به کار گروهی در انجام امور با میانگین ۴/۰۷ و انحراف معیار ۰/۶۷ اولویت سوم را به خود اختصاص داده است. سایر اولویت بندی ها در جدول مشخص شده است.

جدول ۲. اولویت بندی موانع و محدودیت‌های توانمندی تعاونی‌های روستایی

اولویت	گویه	میانگین رتبه‌ای	انحراف معیار	ضریب تغییرات
۱	عدم شناخت مسئولان از نیازهای واقعی تعاونی ها	۴/۲۲	۰/۴۶	۰/۱۰۹
۲	مشخص نبودن سیاست‌های حمایتی و نظارتی دولت در قبال تعاونی ها	۴/۰۳	۰/۶۰	۰/۱۴۸
۳	بی توجهی به کار گروهی در انجام امور	۴/۰۷	۰/۶۷	۰/۱۶۴
۴	نداشتن آگاهی و شناخت کافی اعضا از اهداف و قوانین تعاونی	۳/۸۵	۰/۶۷	۰/۱۷۴

ادامه جدول ۲			
۰/۱۷۵	۰/۷۷	۴/۳۸	۵ آگاهی و شناخت کافی از تجارب تعاونی‌های روستایی موفق داخلی و خارجی
۰/۱۷۸	۰/۷۵	۴/۲۱	۶ تغییر مداوم سیاست دولت در قبال تعاونی‌ها
۰/۱۷۹	۰/۷۰	۳/۹۰	۷ کم سواد و بی سواد اعضا
۰/۱۸۱	۰/۷۱	۳/۹۲	۸ مشارکت آگاهانه و فعال اعضا در تصمیم‌گیری‌های تعاونی
۰/۱۸۷	۰/۷۷	۴/۱۰	۹ بی‌انگیزه بودن کارکنان، مدیرعامل و اعضای هیئت مدیره
۰/۱۹۴	۰/۸۰	۴/۱۱	۱۰ کمبود کارشناس و نیروی متخصص
۰/۲۰۴	۰/۸۲	۴/۰۱	۱۱ ضعف سیستم اطلاع‌رسانی در خصوص وضعیت و فعالیت‌های تعاونی
۰/۲۰۸	۰/۸۷	۴/۱۸	۱۲ تفویض نکردن اختیار به تعاونی‌های روستایی
۰/۲۱۷	۰/۸۱	۳/۷۲	۱۳ ناکافی بودن دوره‌های آموزشی مؤثر و مفید
۰/۲۲۰	۰/۸۳	۳/۷۶	۱۴ عدم شناخت و آگاهی لازم اعضا از عضویت در تعاونی
۰/۲۳۴	۰/۸۹	۳/۸۰	۱۵ کم‌رنگ شدن حمایت‌های ملی دولت
۰/۲۴۰	۰/۸۲	۳/۴۱	۱۶ کمبود سرمایه اولیه اعضا
۰/۲۵۵	۰/۸۷	۳/۴۰	۱۷ ضعف سیستم مدیریتی تعاونی‌ها
۰/۲۶۸	۰/۸۷	۳/۲۴	۱۸ ضعف رسانه‌ها در فرهنگ‌سازی و بسترسازی لازم در زمینه فعالیت‌های تعاونی بین مردم
۰/۲۹۵	۰/۹۵	۳/۲۲	۱۹ ضعف سیستم‌های دولت در پشتیبانی از تعاونی‌ها
۰/۲۹۶	۰/۹۸	۳/۳۰	۲۰ دخالت دولت و وجود سیستم مدیریتی از بالا به پایین
۰/۳۰۲	۱/۰۶	۳/۵۰	۲۱ ترس از دست دادن قدرت
۰/۳۸۲	۱/۱۶	۳/۰۳	۲۲ وابستگی به بخش دولتی

مأخذ: یافته‌های تحقیق

طیف لیکرت: خیلی کم=۱، کم=۲، تاحدودی=۳، زیاد=۴، خیلی زیاد=۵

تحلیل عاملی عوامل مؤثر در توانمندی تعاونی‌های روستایی

هدف اساسی تحلیل عاملی، شناسایی عوامل زیربنایی یا زمینه‌ساز متغیرهاست. در این راستا، وجه مشترک متغیرها با توجه به واریانس مشترک، شناسایی و نام‌گذاری شد. باید توجه داشت که با وجود توانایی این روش در تحلیل داده‌ها، امکان استفاده از آن در هر

شرایطی وجود ندارد. داده‌هایی برای تحلیل عاملی کاربرد دارند که قابلیت لازم را برای این کار داشته باشند. به این منظور، از آزمون بارتلت و ضریب KMO استفاده شد. چنانچه مقدار KMO بالاتر از ۰/۵ باشد، می‌توان با اطمینان خاطر از تحلیل عاملی استفاده نمود. این ضریب برای این عوامل برابر با ۶۴ به دست آمد که رقم مناسبی است. مقدار آزمون بارتلت برابر ۴۷۵۴/۲۱۱ حاصل شد که سطح معنی‌داری آن ۰/۰۰۰ است؛ در نتیجه، در سطح ۹۹ درصد معنی‌دار می‌باشد.

پس از اطمینان از مناسب بودن داده‌ها برای انجام تحلیل عاملی، از چرخش وریماکس برای دستیابی به عامل‌های معنی‌دار استفاده شد. عوامل استخراج شده در جدول ۳ آمده است. این عوامل مجموعاً ۴۳/۲۹ درصد واریانس مربوط به عوامل اثرگذار بر توانمندی‌های روستایی را تبیین می‌نمایند.

جدول ۳. تعداد عامل‌های استخراج شده همراه با مقادیر ویژه، درصد واریانس و درصد تجمعی

ردیف	نام عامل	مقدار ویژه	درصد واریانس مقدار ویژه	درصد تجمعی
۱	اقتصادی	۸/۸۰۷	۱۹/۵۷	۱۹/۵۷
۲	سیاست‌گذاری و قانونی	۴/۶۰۲	۹/۰۲	۲۸/۵۹
۳	آموزشی	۳/۶۲۹	۸/۰۶	۳۶/۶۶
۴	برنامه‌ریزی	۲/۹۸۴	۶/۶۳	۴۳/۲۹

مأخذ: یافته‌های تحقیق

وضعیت بارگذاری عامل‌ها پس از چرخش بر مبنای قرار گرفتن متغیرهایی با بار عاملی بزرگ‌تر از ۰/۵ در جدول ۴ آمده است.

جدول ۴. متغیرهای مربوط به هر یک از عوامل مؤثر بر توانمندی تعاونی های روستایی و میزان بارهای عاملی به دست آمده از ماتریس دوران یافته

اولویت	نام عامل	متغیرها	بارعاملی
اول	عوامل اقتصادی	میزان فعالیت های اقتصادی اعضا	۰/۵۳۱
		میزان سرمایه گذاری در تعاونی	۰/۶۶۳
		درآمد اعضا و مدیران تعاونی	۰/۵۱۹
		میزان تمایل برای افزایش سرمایه گذاری	۰/۵۵۱
		مالی در تعاونی	
		میزان دریافت وام های طولانی مدت	۰/۶۰۹
		توسط تعاونی	
		وجود تجهیزات و امکانات مادی تعاونی	۰/۷۷۳
دوم	عوامل سیاست گذاری و قانونی	وجود قوانین تعاونی	۰/۶۶۳
		میزان حمایت دولت از توسعه و ترویج تعاونی های روستایی	۰/۵۲۹
		رضایت از عملکرد اداری تعاونی	۰/۵۳۶
		برخورداداری از عوامل و پشتیبانی بیرونی	۰/۵۷۲
		دعوت از کارشناسان خبره و اساتید به منظور توانمندسازی تعاونی	۰/۶۶۱
سوم	عوامل آموزشی	میزان آموزش اعضای تعاونی	۰/۵۳۶
		توجه به نیاز اعضای تعاونی	۰/۵۸۵
		ارائه آموزش های مستمر و مناسب با توجه به نیاز اعضا	۰/۶۳۲
		افزایش تعداد جلسات کلاس های آموزشی	۰/۷۴۱
		برگزاری جلسات دائم کارشناسی برای ارزیابی طرح های توانمندسازی	۰/۵۲۱

ادامه جدول ۴	
۰/۵۵۹	میزان مشارکت اعضا در امور تعاونی
۰/۵۲۳	میزان اعتماد به نفس اعضای تعاونی
۰/۵۷۱	ارزیابی قوت‌ها و ضعف‌های تعاونی
۰/۵۶۱	الگوبرداری از نمونه‌های تعاونی‌های توانمند و موفق
عوامل برنامه‌ریزی و اجتماعی	
چهارم	

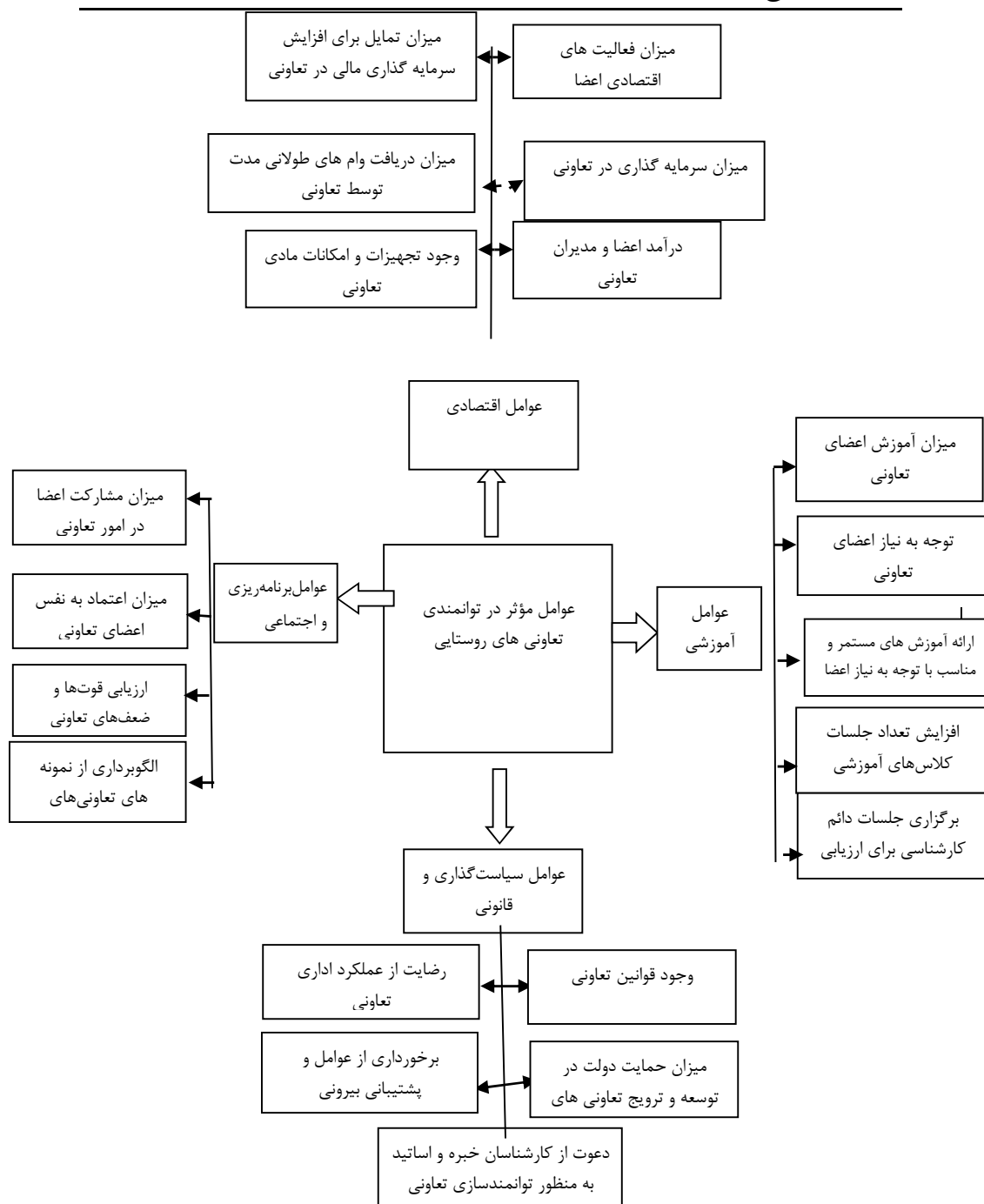
مأخذ: یافته‌های تحقیق

همان‌گونه که ملاحظه می‌شود، ۴ عامل کلیدی و مؤثر در توانمندی تعاونی‌های روستایی عبارت‌اند از:

- ۱. عامل اول:** (عوامل اقتصادی): این عامل به‌تنهایی ۱۹/۵۷ درصد از تغییرات واریانس کل عوامل تأثیرگذار در توانمندی تعاونی‌های روستایی را تبیین می‌کند و در اولویت اول قرار دارد. در این عامل، ۶ متغیر با بار عاملی بیش از ۰/۵ ایفای نقش می‌کنند که عبارت‌اند از: میزان فعالیت‌های اقتصادی اعضا، میزان سرمایه‌گذاری در تعاونی، درآمد اعضا و مدیران تعاونی، میزان تمایل برای افزایش سرمایه‌گذاری مالی در تعاونی، میزان دریافت وام‌های طولانی‌مدت توسط تعاونی و وجود تجهیزات و امکانات مادی تعاونی.
- ۲. عامل دوم:** (عوامل سیاست‌گذاری و قانونی): این عامل نیز به‌تنهایی ۹/۰۲ درصد از تغییرات واریانس کل عوامل تأثیرگذار در توانمندی تعاونی‌های روستایی را تبیین می‌کند و در اولویت دوم قرار دارد. در این عامل، ۵ متغیر با بار عاملی بیش از ۰/۵ ایفای نقش می‌کنند که عبارت‌اند از: وجود قوانین تعاونی، میزان حمایت دولت از توسعه و ترویج تعاونی‌های روستایی، رضایت از عملکرد اداری تعاونی، برخورداری از عوامل و پشتیبانی بیرونی و دعوت از کارشناسان خبره و اساتید به منظور توانمندسازی تعاونی.

۳. **عامل سوم:** (عوامل آموزشی): به تنهایی ۸/۰۶ درصد از تغییرات واریانس کل عوامل تأثیرگذار در توانمندی تعاونی های روستایی را تبیین می کند و در اولویت سوم قرار دارد. در این عامل، ۵ متغیر با بار عاملی بیش از ۰/۵ ایفای نقش می کنند که عبارت اند از: میزان آموزش اعضای تعاونی، توجه به نیاز اعضای تعاونی، ارائه آموزش های مستمر و مناسب با توجه به نیاز اعضا، افزایش تعداد جلسات کلاس های آموزشی و برگزاری جلسات دائم کارشناسی برای ارزیابی طرح های توانمندسازی.

۴. **عامل چهارم:** (عوامل برنامه ریزی و اجتماعی): به تنهایی ۶/۶۳ درصد از تغییرات واریانس کل عوامل تأثیرگذار در توانمندی تعاونی های روستایی را تبیین می کند و در اولویت چهارم قرار دارد. در این عامل، ۴ متغیر با بار عاملی بیش از ۰/۵ ایفای نقش می کنند که عبارت اند از: میزان مشارکت اعضا در امور تعاونی، میزان اعتماد به نفس اعضای تعاونی، ارزیابی قوت ها و ضعف های تعاونی و الگوبرداری از نمونه های تعاونی های توانمند و موفق.

نمودار ۱. علل مؤثر بر توانمندی تعاونی‌های روستایی

تحلیل عاملی موانع و محدودیت‌های توانمندی تعاونی‌های روستایی

مقدار ضریب KMO (۵۹/۵) و آزمون بارتلت (۳۷۶۷/۸۲) مربوط به موانع و محدودیت‌های توانمندی تعاونی‌های روستایی و سطح معنی‌داری آن (۰/۰۰۰) از مناسب بودن داده‌ها برای انجام تحلیل عاملی خبر می‌دهند. سپس از چرخش وریماکس برای دستیابی به عامل‌های معنی‌دار استفاده شد. عوامل استخراج شده در جدول ۵ آمده است. این عوامل مجموعاً ۵۷/۵۳ درصد واریانس موانع و محدودیت‌های توانمندی تعاونی‌های روستایی را تبیین می‌کنند.

جدول ۵. تعداد عامل‌های استخراج شده همراه با مقادیر ویژه، درصد واریانس مقدار و درصد تجمعی

ردیف	نام عامل	مقدار ویژه	درصد واریانس مقدار	درصد تجمعی
			ویژه	
۱	مدیریتی	۶/۶۶	۳۰/۲۷	۳۰/۲۷
۲	تخصصی و حرفه‌ای	۳/۴۶	۱۵/۷۴	۴۶/۰۱
۳	سیاستی و قانونی	۲/۵۳	۱۱/۵۱	۵۷/۵۳

مأخذ: یافته‌های تحقیق

وضعیت بارگذاری عامل‌ها پس از چرخش بر مبنای قرار گرفتن متغیرهایی با بار عاملی بزرگ‌تر از ۰/۵ در جدول ۶ آمده است.

چالش‌ها و موانع توانمندی‌های ۱۶۷

جدول ۶. متغیرهای مربوط به هر یک از موانع و محدودیت‌های توانمندی‌های تعاونی‌های روستایی و میزان بارهای عاملی به دست آمده از ماتریس دوران یافته

اولویت	نام عامل	متغیرها	بارعاملی
		نداشتن آگاهی و شناخت کافی اعضا از اهداف و قوانین تعاونی	۰/۶۳۸
		بی توجهی به کار گروهی در انجام امور	۰/۶۷۳
اول	عوامل مدیریتی	عدم شناخت و آگاهی کافی از تجارب تعاونی‌های روستایی موفق داخلی و خارجی	۰/۷۲۴
		ضعف سیستم مدیریتی تعاونی‌ها	۰/۷۷۹
		نبود مشارکت آگاهانه و فعال اعضا در تصمیم‌گیری‌های تعاونی	۰/۷۵۱
		کمبود کارشناس و نیروی متخصص	۰/۵۳۵
دوم	عوامل تخصصی و حرفه‌ای	ناکافی بودن دوره‌های آموزشی موثر و مفید	۰/۵۹۲
		عدم شناخت و آگاهی لازم اعضا از عضویت در تعاونی	۰/۵۹۵
		کم سواد و بی سواد اعضا	۰/۷۲۳
		تغییر مداوم سیاست دولت در قبال تعاونی‌ها	۰/۶۱۱
		ضعف سیاست‌های دولت در پشتیبانی از تعاونی‌ها	۰/۵۹۶
سوم	عوامل سیاسی و قانونی	دخالت‌های دولت و وجود سیستم مدیریتی از بالا به پایین	۰/۷۵۱
		ضعف سیستم اطلاع‌رسانی در خصوص وضعیت و فعالیت‌های تعاونی	۰/۶۳۵

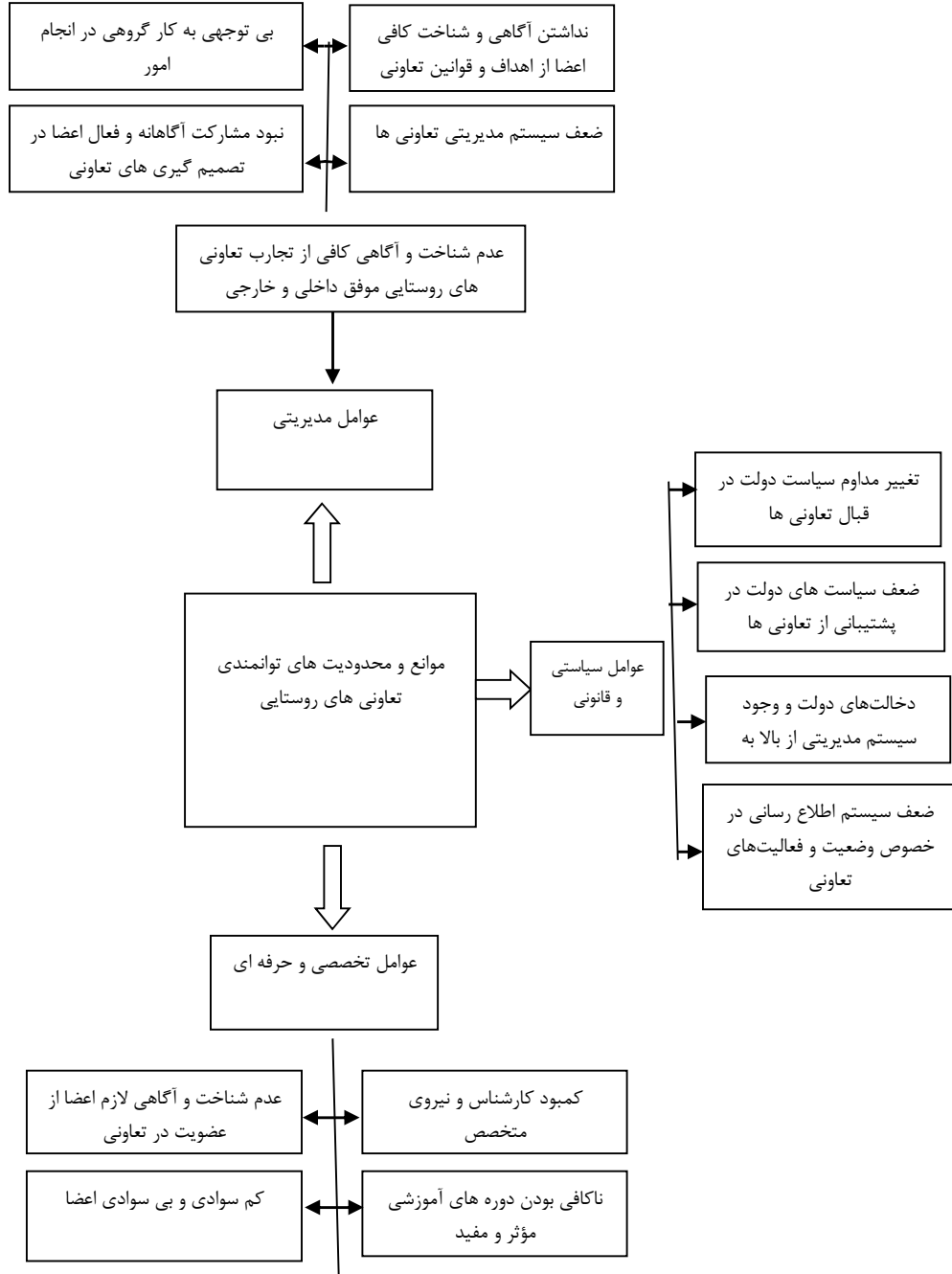
مأخذ: یافته‌های تحقیق

همان‌گونه که ملاحظه می‌شود، ۳ عامل کلیدی موانع و محدودیت‌های توانمندی تعاونی‌های روستایی عبارت‌اند از:

۱. **عامل اول (عوامل مدیریتی):** این عامل به‌تنهایی ۳۰/۲۷ درصد از (تغییرات واریانس کل) موانع و محدودیت‌های توانمندی تعاونی‌های روستایی را تبیین می‌کند و در اولویت اول قرار دارد. در این عامل، ۵ متغیر با بار عاملی بیش از ۰/۵ ایفای نقش می‌کنند که عبارت‌اند از: نداشتن آگاهی و شناخت کافی اعضا از اهداف و قوانین تعاونی، بی‌توجهی به کار گروهی در انجام امور، نبود شناخت و آگاهی کافی از تجارب تعاونی‌های روستایی موفق داخلی و خارجی، ضعف سیستم مدیریتی تعاونی‌ها و نبود مشارکت آگاهانه و فعال اعضا در تصمیم‌گیری‌های تعاونی.

۲. **عامل دوم (عوامل تخصصی و حرفه‌ای):** این عامل نیز به‌تنهایی ۱۵/۷۴ درصد از تغییرات واریانس کل موانع و محدودیت‌های توانمندی تعاونی‌های روستایی را تبیین می‌کند و در اولویت دوم قرار دارد. در این عامل، ۴ متغیر با بار عاملی بیش از ۰/۵ ایفای نقش می‌کنند که عبارتند از: کمبود کارشناس و نیروی متخصص، ناکافی بودن دوره‌های آموزشی مؤثر و مفید، نبود شناخت و آگاهی لازم اعضا برای عضویت در تعاونی و کم‌سوادی و بی‌سوادی اعضا.

۳. **عامل سوم (عوامل سیاسی و قانونی):** ۱۱/۵۱ درصد از تغییرات واریانس کل موانع و محدودیت‌های توانمندی تعاونی‌های روستایی را تبیین می‌کند و در اولویت سوم قرار دارد. در این عامل، ۴ متغیر با بار عاملی بیش از ۰/۵ ایفای نقش می‌کنند که عبارت‌اند از: تغییر مداوم سیاست دولت در قبال تعاونی‌ها، ضعف سیاست‌های دولت در پشتیبانی از تعاونی‌ها، دخالت‌های دولت و وجود سیستم مدیریتی از بالا به پایین و ضعف سیستم اطلاع‌رسانی در خصوص وضعیت و فعالیت‌های تعاونی.

نمودار ۲. موانع و محدودیت‌های توانمندی‌های تعاونی‌های روستایی

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

در خصوص اولویت بندی موانع و محدودیت‌های توانمندی‌های تعاونی‌های روستایی نیز عدم شناخت مسئولان از نیازهای واقعی تعاونی با میانگین ۴/۲۲ و انحراف معیار ۰/۴۶ مهم‌ترین اولویت را به خود اختصاص داد که این امر نشان‌دهنده این موضوع حساس و مهم می‌باشد که از نظر اعضای تعاونی‌های روستایی مسئولان امر از مشکلات و نیازهای اعضا اطلاعات کافی ندارند که این موضوع می‌تواند توانمندی‌های تعاونی‌های روستایی را تحت تأثیر شدیدی قرار دهد.

نتایج حاصل از تحلیل عاملی عوامل و راهکارهای مؤثر بر توانمندی‌های تعاونی‌های روستایی نشان داد که چهار عامل اقتصادی، سیاست‌گذاری و قانونی، آموزشی و برنامه‌ریزی و اجتماعی به عنوان مهم‌ترین عوامل شناسایی شدند. این نتایج نشان‌دهنده این موضوع می‌باشد که برای بهبود عملکرد تعاونی‌های روستایی توجه به عامل اقتصادی در تعاونی‌ها نقش مهمی دارد که از آن جمله می‌توان به میزان سرمایه‌گذاری در تعاونی و میزان دریافت وام‌های طولانی مدت توسط تعاونی اشاره کرد. علاوه بر موارد اقتصادی، توجه به سایر عوامل شناسایی شده یعنی عوامل سیاست‌گذاری و قانونی - که برخی از مهم‌ترین عوامل شناسایی شده آن عبارت‌اند از: وجود قوانین تعاونی و ثبات در قوانین - می‌تواند بسیار مؤثر باشد و در حوزه عوامل آموزشی و برنامه‌ریزی نیز می‌توان به مواردی همچون آموزش اعضای تعاونی، ارائه آموزش‌های مستمر و مورد نیاز تعاونی، میزان مشارکت اعضا و الگوبرداری از تعاونی‌های موفق اشاره نمود.

در این خصوص نتایج به دست آمده از این تحقیق با نتایج مطالعه سعدی و همکاران (۱۳۸۶)، کریم (۱۳۹۴)، کرمی و علی بیگی (۱۳۹۳)، محمودی زاده و صبوری (۲۰۱۴) و نوری وندی و همکاران (۲۰۱۲) همخوانی دارد. و در این نتایج تحقیقات این پژوهشگران نیز آمده است.

در خصوص نتایج حاصل از تحلیل عاملی موانع و محدودیت‌های توانمندی تعاونی‌های روستایی نیز سه عامل اصلی مدیریتی، تخصصی و حرفه‌ای و سیاسی و قانونی شناسایی شدند که در مورد هر یک این عوامل نیز می‌توان به برخی از مهم‌ترین این موارد از جمله نداشتن شناخت و آگاهی کافی اعضا از اهداف و قوانین تعاونی اشاره کرد که خود به عنوان یک مانع بزرگ در راه توانمندی تعاونی‌ها عمل می‌کند. همچنین نبود شناخت و آگاهی کافی از تجارب تعاونی‌های موفق در داخل و خارج نیز می‌تواند به عنوان یک مانع مدیریتی مهم در عدم توانمندی تعاونی‌های روستایی نقش بازی کند. از جمله سایر عوامل مهمی که در این تحقیق شناسایی و تبیین شدند می‌توان به کمبود کارشناس و نیروی متخصص در تعاونی‌ها، ضعف سیاست‌های دولت در پشتیبانی از تعاونی‌ها و ضعف سیستم اطلاع‌رسانی اشاره نمود.

در این زمینه نیز نتایج به دست آمده با نتایج تحقیقات عطایی و ایزدی (۱۳۹۴)، بوزرجمهری و همکاران (۱۳۹۲)، قنبری و همکاران (۱۳۸۹)، دولتر و همکاران (۲۰۰۸) و هاردستی (۲۰۰۶) مطابقت دارد.

با توجه به نتایج این تحقیق، پیشنهادهای زیر ارائه می‌شود:

- یکی از راهکارهای توسعه و تقویت توانمندی در تعاونی‌های روستایی برگزاری کلاس‌های آموزشی برای اعضای تعاونی می‌باشد، بنابراین، پیشنهاد می‌شود که کلاس‌های آموزشی مستمر و مرتبط با هر یک از موضوع‌های فعالیت شرکت‌های تعاونی روستایی توسط اداره کل تعاون، کار و رفاه اجتماعی با همکاری اعضای شرکت‌های تعاونی روستایی برگزار گردد.

- برگزاری کلاس‌های آموزشی می‌بایست با توجه به نیاز اعضا و تعاونی انجام گیرد و در آن سعی گردد نیازهای اصلی اعضا مدنظر قرار گیرد.

- داشتن سیاست‌های باثبات در بخش تعاون می‌تواند در موفقیت و توانمندی تعاونی‌های روستایی مؤثر باشد، لذا پیشنهاد می‌گردد سیاست‌ها و ابلاغیه‌های اصلی مربوط به بخش تعاون تثبیت و کمتر دچار تغییر و تحول در طول زمان شود.

- یکی دیگر از پیشنهادهای اصلی، استفاده از نیروهای تحصیل کرده و متخصص در تعاونی‌های روستایی می‌باشد. با کمک این افراد می‌توان در کنار استفاده از تجربیات دیگر اعضا از نظرات کارشناسی و علمی برای پیشبرد اهداف تعاونی استفاده کرد. این امر علاوه بر بهبود عملکرد تعاونی‌های می‌تواند بخشی از معضل بیکاری به خصوص در جمعیت فارغ التحصیلان گرایش‌های مختلف رشته مهندسی کشاورزی را حل نماید.

منابع

- بوزرجمهری، خ. و هادی‌زاده بزازه، م. (۱۳۹۲). واکاوی و بررسی سازه‌های مؤثر در توسعه تعاونی‌های تولید روستایی استان خراسان رضوی از نظر کارشناسان. *جغرافیا و آمایش شهری - منطقه‌ای*، شماره ۸، ۸۵-۱۰۰.
- بیگلری، ن.، پزشکی راد، غ. و زمانی میاندشتی، ن. (۱۳۹۲). راهکارهای توانمندسازی تعاونی‌های تولید از دیدگاه کارشناسان ملی و استانی. *تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران*، (۱)۴۴، ۳۳-۴۱.
- حضرتی، م.، بابایی فینی، الف. و رحمانی، ب. (۱۳۹۲). تحلیل راهبردهای مؤثر بر توسعه تعاونی‌های کشاورزی در اقتصاد روستایی (مطالعه موردی شهرستان خدابنده) *مطالعات جغرافیایی مناطق خشک*، (۱۱)۳، ۱۱۳-۱۳۲.
- رحیمی، ح. (۱۳۸۵). *بررسی نقش تعاون در توسعه پایدار منطقه‌ای*. مجموعه مقالات همایش تعاون و توسعه منطقه‌ای. تربت حیدریه.
- رضائی، ر. (۱۳۹۳). *بررسی نقش و جایگاه کارآفرینی در توسعه تعاونی‌های روستایی*. نشریه کارآفرینی در کشاورزی، جلد اول، شماره اول.

سعیدی، ح.، اعظمی، م. و کریمی، س. (۱۳۸۶). آسیب شناسی تعاونی‌های تولید کشاورزی در ایران (مطالعه موردی استان همدان، شهرستان کبودرآنگ). ششمین کنفرانس اقتصاد کشاورزی ایران. مشهد: انجمن اقتصاد کشاورزی ایران، دانشگاه فردوسی مشهد.

عطایی، پ. و ایزدی، ن. (۱۳۹۴). سازه‌های تأثیرگذار بر زیاندهی تعاونی‌های روستایی (مورد مطالعه: تعاونی روستایی امیرکبیر در استان فارس)، علوم ترویج و آموزش کشاورزی ایران، ۱۱(۱)، ۱۸۱-۱۹۶.

عطایی، پ.، ایزدی، ن. و یعقوبی فرانی، الف. (۱۳۹۵). مستندسازی تجربیات مدیریتی تعاونی‌های تولیدی موفق استان همدان. فصلنامه تعاون و کشاورزی، ۵(۱۸)، ۱۷-۲۸.

قنبری، ی. و برقی، ح. (۱۳۸۹). نقش تعاونی‌های مشاع در توسعه مناطق روستایی تحت پوشش: مطالعه موردی استان اصفهان. فصلنامه روستا و توسعه، ۱۳(۲)، ۸۱-۱۰۱.

کریمی، ش. و علی بیگی، ا. ح. (۱۳۹۳). شناسایی و اولویت بندی عوامل تأثیرگذار بر توسعه تعاونی‌های تولید کشاورزی. فصلنامه تعاون و کشاورزی، ۳(۱۰)، ۱۱۱-۱۴۰.

کریم، م. ح. (۱۳۹۴). تأثیر تعاونی‌های روستایی بر میزان افزایش بیمه محصولات کشاورزی (مطالعه موردی: شهرستان هیرمند). تحقیقات اقتصاد کشاورزی، ۷(۳)، ۲۴۳-۲۵۵.

لطیفیان، ا. (۱۳۸۴). بررسی وضعیت شرکت‌های تعاونی کشاورزی استان خراسان در سازمان‌دهی نیروی انسانی پراکنده (ارائه راهکارهای مناسب). پژوهشنامه علوم انسانی و اجتماعی، ۱۷(۵)، ۱۱۹-۱۴۲.

محمدی، م. (۱۳۸۱). بررسی راهکارهای تقویت نیروهای استخدامی دانشگاه بیرجند. پایان‌نامه چاپ نشده، دانشگاه تربیت مدرس.

نصیری، ا. (۱۳۸۹). آثار تشکیل تعاونی‌های تولید کشاورزی بر بهبود شاخص‌های توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی اعضا (مطالعه‌ی موردی روستاهای شهرستان زنجان). فصلنامه روستا و توسعه، ۱۳(۳)، ۱۲۷-۱۴۷.

وزارت تعاون (۱۳۸۷). تفاهم نامه همکاری مشترک وزارت تعاون و وزارت کشور در خصوص توسعه تعاونی‌ها در مناطق روستایی کشور. تهران: وزارت تعاون.

Aghlemand, S., & Akbari, F. (2005). *Empowering: a management strategy to achieve sustainable development*. Third International Conference on Management.

Develtere, P., Pollett I., & Wanyama, F. (2008). *Renaissance of African cooperatives in the 21th century –lessons from the field*. Chapter 2 in Cooperating out of Poverty: the renaissance of the African cooperative movement. Governance and Social Development Resource Centre.

Downinga, M., Timothy, A., & Volkb Dean, A. (2005). Development of new generation cooperatives in agriculture for renewable Energy research, development, and demonstration projects. *Biomass and Bioenergy*, Vol. 28, Issue 5.

Ghiasy, F. G., Hosseini, J. F., & Malak Mohammadi, I. (2009). Factors influencing the entrepreneurship in Iran's agricultural cooperatives. *Australian Journal of Basic and Applied Science*, 3(2), 225-232.

Hardesty, S. (2006). *Positioning California's agricultural cooperatives for the future*. Rural Cooperatives Center in Department and Resource Economics.

Lawless, G. (2006). *Reynolds anne, rural food cooperative: case studies reveal critical retail success factors*. University of Wisconsin.

Mahmoodzadeh, J., & Sabouri, M.S. (2014). Factors affecting farmers' tendency to establish production cooperatives by factor analysis in Mahabad (west

Azarbaijan province, Iran). *International Journal of Plant, Animal and Environmental Science*, 4(2), 245-250.

Monavarian, A., & Niazi, H. R. (2006). *Effective factors on employee's empowering in management and planning organization*. Third Conference human resource development, 4-5 December, Tehran.

Noorivandi, A.N., Hosseini, S.J.F., Mirdamadi, S.M., & Malekmohammadi, I. (2012). Analysis of husbandry cooperatives in Ahwaz township of Iran. *African Journal of Business Management*, 6(10), 3694-3698.

Ronco, M. A., & Natalia, L.C. (2014). *Capital structure and financing decisions of agricultural cooperatives: Spanish evidence*, *Agricultural Economics Society*, 88th Annual Conference, April 9-11, Agro Paris Tech, Paris, France.

World Bank (2007). *Participatory Rural Appraisal*. Retrieved from <http://WWW.worldBank.org/wbi/sourcebook/sba10htm>.

Obstacles and Challenges of Enhancing Capabilities of Rural Cooperatives' Firms in Hamedan Province

M. Samian^{1}, R. Movahedi²*

Received: Sep 03, 2017 Accepted: Mar 02, 2018

Abstract

The aim of this study was to explore the possible solutions to increase the capabilities of the rural cooperatives' firms in Hamadan. Research method used in this study was a descriptive-analytical and data gathering methods were both surveying and library research. According to the statistical population include all active cooperatives in the target villages 110 samples (directors and managerial board) were selected. Validity of the indicators and questions in the questionnaire has been verified through a panel of specialists. The reliability of the questionnaire was tested during a pre-test by 30 cooperatives' members out of research samples through the Chronbach's alpha test and it was 0.84. Results of the factor analysis on factors' affecting the capabilities of rural cooperatives, revealed that four main factors include economic, policy, legal, educational and social planning could determine 43.29 percent of the variance of the factors affecting the abilities of rural cooperatives. Results of the factor analysis on limitations and obstacles affecting the capabilities of rural cooperatives revealed that three main factors include managerial, vocational-professional, and policy-legal, could determine 57.53 percent of variance the limitations and obstacles affecting the abilities of rural cooperatives.

Keywords: Rural Cooperatives, Cooperative Capability, Solutions, Limitations, Hamedan Province

1. PhD Student, Department of Agricultural Extension and Education, Bu-Ali Sina University, Hamedan, Iran

* Corresponding Author

samian.masoud@yahoo.com

2. Associate Professor, Department of Agricultural Extension and Education, Bu-Ali Sina University, Hamedan, Iran